

การป้องกันสิทธิตามกฎหมายอาญา

The right legal defense according to the criminal law

พวงพกา มุ่งดี¹
Puangpaga Mungdee

บทคัดย่อ

การป้องกันสิทธิตามกฎหมายอาญา เป็นหลักการบังคับใช้กฎหมายด้วยตนเองประการหนึ่งของบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญา บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลเข้าใจถึงหลักเกณฑ์ในการป้องกันชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิอื่น ๆ และสามารถใช้เป็นหลักในการป้องกันสิทธิของตนเองและผู้อื่นได้ โดยไม่ถือว่าการกระทำความผิดเป็นความผิด ทั้งยังเป็นการช่วยรัฐในการปราบปรามผู้กระทำความผิด อันจะส่งผลให้เกิดความสงบสุขในสังคมต่อไป

คำสำคัญ: การป้องกันสิทธิตามกฎหมาย การป้องกันตนเอง การบังคับใช้กฎหมายด้วยตนเอง

Abstract

The right of legal defense according to the criminal law is one of an individual law enforcement. This article is aimed to ease everyone to understand the rules to defend lives, body, freedom, asset including other rights of legal defense so that they can have abilities to defense their own rights and others. These acts of right to defense abilities are not considered to be, on the other hand they are considered to suppress the offender for the government. The act of rights of legal defense will then make the societies peacefully.

Keywords: Legal Defense, Self Defense, Self Law Enforcement,

ความเป็นมา

อำนาจอธิปไตยของรัฐใด ย่อมมีเหนืออาณาเขตของรัฐนั้น ฉะนั้นหากมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นในอาณาเขตของรัฐใด รัฐนั้นย่อมมีอำนาจลงโทษผู้กระทำความผิด (รัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง, 2560: 92) เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองประชาชนจากการถูกประทุษร้าย ไม่ว่าจะเป็นการ

¹ อาจารย์ (สบ 3) ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค 5 อำเภอหางฉัตร จังหวัดลำปาง 52190
Email: vaew.pp@gmail.com

ประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย ชื่อเสียง เสรีภาพ หรือทรัพย์สินก็ตาม แต่ในทางปฏิบัตินั้น หลายครั้งที่ประชาชนไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐได้อย่างทั่วถึงที่ กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ประชาชนในการป้องกันสิทธิของบุคคลโดยไม่ต้องรอฟังเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เช่นกัน

เหตุผลที่กฎหมายยอมให้ประชาชนใช้สิทธิในการป้องกันได้โดยไม่ถือว่าเป็นความผิด เพราะกฎหมายยอมรับความจริงที่ว่า รัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงในทุกกรณี จึงจำเป็นต้องให้อำนาจแก่ประชาชนผู้บริสุทธิ์ ในการขจัดปัดเป่าภัยอันตรายซึ่งกำลังจะมาถึงด้วยการใช้สิทธิในการป้องกันหรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง การใช้สิทธิป้องกัน คือ “การใช้บังคับกฎหมายด้วยตนเองประการหนึ่ง” นั่นเอง (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2551: 374)

ดังนั้น การป้องกันตนเองนี้ จึงเป็นการยกเว้นความผิดตามหลักในเรื่องการรักษาตน (self-preservation) ซึ่งเป็นสิทธิที่จะไม่ให้ใครมารุกล้ำล่วงเกิน และการป้องกันเป็นการกระทำที่ไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ของสังคม (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2549: 260)

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสิทธิในการป้องกันจะทำให้ผู้กระทำไม่ต้องรับผิด แต่ในทางปฏิบัติโดยส่วนใหญ่แล้ว การที่ประชาชนคนหนึ่งได้ใช้สิทธินี้ ก็อาจทำตนเองต้องถูกดำเนินคดี ซึ่งในการพิจารณาคดีอาจใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน ดังจะเห็นได้จากรายงานของศาลยุติธรรม โดยสำนักงานแผนงานและงบประมาณ ในเรื่อง ระยะเวลาในการพิจารณาคดีเสร็จ ประจำเดือนมกราคม – ธันวาคม พ.ศ.2560 จะเห็นได้ว่า ยอดรวมคดีในศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักรที่ใช้ระยะเวลาในการพิจารณาคดีเกิน 6 เดือน มีจำนวนถึง 87,299 คดี อันส่งผลให้ผู้กระทำการป้องกันนั้นอาจได้รับความเดือดร้อนเกินสมควร

เนื้อหา

สำหรับกฎหมายในเรื่องการป้องกันสิทธินั้น ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ความว่า “ผู้ใดจำต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย และเป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง ถ้าได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ การกระทำนั้นเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ผู้นั้นไม่มีความผิด”

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นว่าหลักเกณฑ์ในการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย มีดังนี้

1. ผู้กระทำจำต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นภัยอันตราย
2. ภัยอันตรายนั้นเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย
3. เป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง
4. ได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ

หลักเกณฑ์ข้อที่ 1 ผู้กระทำจำต้องกระทำการใดเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือของผู้อื่นให้พ้นภัยอันตราย

หมายความว่า การกระทำของผู้นั้นต้องกระทำโดยเจตนา มิใช่กระทำโดยประมาท และนอกจากเจตนาธรรมดาแล้ว ผู้กระทำต้องมีเจตนาพิเศษหรือมูลเหตุชักจูงใจ “เพื่อป้องกันสิทธิของตนเองหรือของผู้อื่นให้พ้นภัยอันตราย” ด้วย มิฉะนั้น ก็ไม่ถือว่าเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

อนึ่ง คำว่า “สิทธิ” หมายถึง อำนาจที่จะกระทำการใดๆ ได้อย่างอิสระโดยไม่ได้รับการรับรองจากกฎหมาย ซึ่งสิทธินี้อาจเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สินหรือสิทธิอื่นๆ ก็ได้ ดังนั้น เมื่อมีบุคคลอื่นมาละเมิดสิทธิดังกล่าวโดยไม่มีอำนาจที่จะทำได้ตามกฎหมาย ผู้ถูกละเมิดสิทธิก็มีอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำการป้องกันสิทธินั้นได้ และในส่วนของ การป้องกันสิทธิของผู้อื่นนั้น ก็ไม่จำกัดว่า ผู้ถูกละเมิดสิทธิจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างใดกับผู้กระทำการป้องกันสิทธินั้นด้วย

ตัวอย่างเช่น สัมเออาวรุปีนออกมาชู้ตาและทำปิ่นลันโดยประมาทถูกตำถึงแก่ความตาย กรณีดังกล่าวมิใช่เป็นการกระทำโดยเจตนา ดังนี้ การกระทำของสัมจึงมิใช่เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือในกรณีที่แดงปล่อยกระแสไฟฟ้าเข้าไปในเส้นลวด เพื่อป้องกันมิให้หนูไปกินข้าวกล้า (มิได้เจตนาเพื่อป้องกันมิให้คนเข้ามาลักทรัพย์) โดยแดงรู้ว่าสายลวดที่ปล่อยกระแสไฟฟ้าไว้นั้น หากสัตว์ไปถูกเข้าจะถึงแก่ความตายได้ ทั้งยังปักป้ายห้ามเข้าในเขตที่ตกกล้าด้วย แสดงว่า การที่แดงซึ่งลวดกระแสไฟฟ้าเช่นนี้ ย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้นได้ว่า อาจมีคนเดินมาถูกลวดที่มีกระแสไฟฟ้าดังกล่าวและได้รับอันตรายแก่ร่างกาย จึงถือได้ว่าแดงมีเจตนาทำร้ายผู้อื่นแล้ว เมื่อขาวผ่านไปถูกสายลวดที่มีกระแสไฟฟ้าถึงแก่ความตายอันเป็นผลจากการกระทำของแดง แแดงจึงต้องมีความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยไม่มีเจตนาฆ่า ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 290 เป็นต้น

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1923/2519

ผู้ตายบุกรุกเข้าไปลักทรัพย์ในโรงเก็บของอยู่ในบริเวณสวนของจำเลยซึ่งมีรั้วเป็นแนวเขต ซึ่งลวดไฟฟ้าไว้ป้องกันคนร้ายลักทรัพย์ และเคยถูกลักทรัพย์มาแล้ว ไฟฟ้าดูดผู้ตายจนถึงแก่ความตายกรณีจึงเป็นภยันตรายที่เกิดแก่ทรัพย์ของจำเลย และเป็นภยันตรายที่ใกล้จะถึง จึงเป็นการป้องกันสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายพอสมควรแก่เหตุ ไม่มีความผิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 808/2540

ผู้ตายเคยกดปล้ำข่มขืนกระทำชำเรา ล. ภริยาจำเลยมาครั้งหนึ่งแล้ว แต่จำเลยก็ไม่เอาเรื่อง ครั้งถูกจำเลยต่อว่า ผู้ตายยังพูดสบประมาทจำเลยกับภริยาอีก วันเกิดเหตุผู้ตายมาขอ ล. ไปเป็นภริยาจาก ฉ. และ ท. ซึ่งเป็นพ่อตาแม่ยายจำเลย การที่ผู้ตายจับแขน ล. ดึงเข้าหาตัวแต่มิได้เจตนาทำร้ายก็ตาม แต่ถือได้ว่ามีเจตนากระทำอนาจาร ล. เมื่อผู้ตายกระทำละเมิดต่อกฎหมายและศีลธรรมอย่างร้ายแรง จำเลยย่อมมีสิทธิตามกฎหมายที่จะกระทำการป้องกันเกียรติยศ ชื่อเสียงและเสรีภาพของ ล. ผู้เป็นภริยาของตนได้โดยชอบ ขณะเกิดเหตุจำเลยไม่มีอาวุธใด หากจำเลยจะเข้าช่วยเหลือ ล. ภริยาของตนด้วยการเข้าทำร้ายผู้ตายมือเปล่า ก็อาจถูกผู้ตายชักอาวุธปืนมายิงได้ ในภาวะเช่นนั้นจึงไม่มีทางเลือก นอกจากแย่งอาวุธปืนจากผู้ตายแล้วยิงผู้ตาย ถ้าเพียงแต่จะใช้อาวุธตีผู้ตาย ปืนอาจลั่นไปถูกคนอื่นหรือผู้ตายอาจแย่งปืนมายิงเอาได้ จำเลยแย่งปืนได้ก็ถึงขั้นที่โดยไม่เลือกว่าจะถูกตรงไหนแล้วทั้งอาวุธปืนวิงหนี การกระทำของจำเลยเป็นการกระทำไปพอสมควรแก่เหตุ จึงเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตาม ป.อ.มาตรา 68 ไม่เป็นความผิดฐานฆ่าผู้ตายโดยบันดาลโทสะ

หลักเกณฑ์ข้อที่ 2 ภัยอันตรายนั้นเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย

หมายความว่า ผู้ก่อภัยอันตรายนั้นไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำได้ ดังนั้น ผู้ถูกประทุษร้ายจึงไม่จำเป็นที่จะต้องทนยอมรับภัยอันตรายนั้น เขาจึงมีอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำการป้องกันได้ แต่ถ้าภัยอันตรายผู้กระทำมีอำนาจที่จะกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว ก็เป็นภัยที่ผู้ถูกกระทำไม่มีอำนาจที่จะกระทำการป้องกันได้เช่นกัน

ตัวอย่างเช่น สมยศใช้อาวุธปืนยิงในหมู่บ้าน โดยไม่มีเหตุอันสมควร อันเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย สมหมายเป็นเจ้าของพนักงานตำรวจจะเข้าจับกุม ซึ่งเป็นการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่สมยศวิ่งหนี เมื่อสมหมายวิ่งไล่ตามไปเพื่อจับกุมและได้ใช้ปืนยิงขึ้นฟ้าเพื่อข่มขู่ สมยศก็ใช้อาวุธปืนยิงสมหมายได้รับบาดเจ็บ กรณีนี้ สมยศไม่อาจยกเหตุป้องกันตัวขึ้นมาอ้างได้ (แต่หากเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานใช้อำนาจเกินขอบเขตที่มีอยู่ตามกฎหมาย อีกฝ่ายมีสิทธิป้องกันได้)

นอกจากนี้ ในบางกรณีแม้จะมีภัยอันตรายเกิดขึ้นและเป็นภัยอันตรายที่เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย ผู้ที่จะรับภัยอันตรายนั้นก็ไม่มีสิทธิที่จะกระทำการโต้ตอบกลับมาโดยอ้างว่าเป็นการป้องกันตามมาตรา 68 หากตนมีส่วนในการก่อให้เกิดภัยอันตรายนั้น

ผู้มีส่วนผิดในการก่อให้เกิดภัยอันตรายนั้น มีดังต่อไปนี้ (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2551: 382)

- (1) ผู้ที่ก่อภัยขึ้นในตอนแรก
- (2) ผู้ที่สมัครใจเข้าวิวาทต่อสู้กัน
- (3) ผู้ที่ยินยอมให้ผู้อื่นกระทำต่อตนเองโดยสมัครใจ
- (4) ผู้ที่ยั่วให้ผู้อื่นโกรธ

แยกพิจารณาได้ดังนี้

(1) ผู้ที่ก่อภัยขึ้นในตอนแรก หมายถึงผู้ที่ริเริ่มในการก่อให้เกิดภัยขึ้น จึงไม่มีสิทธิที่จะอ้างป้องกันได้

ตัวอย่างเช่น โอมถือมีดเข้าไปหาสิน เพื่อที่จะทำร้ายสิน เนื่องจากโกรธเคืองที่สินไปเบิกความในคดีลักทรัพย์ที่โอมถูกฟ้องจนศาลพิพากษาลงโทษจำคุก สินเห็นดังนั้นจึงชักปืนขึ้นมาเพื่อจะยิงโอม ในกรณีนี้แม้การกระทำของสินจะเป็นการป้องกันเกินขอบเขต แต่โอมก็จะทำการโต้ตอบกลับมายังสินโดยอ้างว่าป้องกันมิได้ เพราะโอมเป็นฝ่ายก่อเหตุขึ้นก่อน

(2) ผู้ที่สมัครใจเข้าวิวาทต่อสู้กัน ในกรณีที่มีการสมัครใจเข้าต่อสู้ทำร้ายกันเอง หากฝ่ายใดเพลี่ยงพล้ำแก่อีกฝ่ายหนึ่ง จะกระทำการโต้ตอบกลับไปโดยอ้างป้องกันมิได้ เพราะตนก็มีส่วนผิดที่ได้สมัครใจเข้าวิวาทกัน

ตัวอย่างเช่น อำพลได้เลี้ยงกับอรรถแล้วสมัครใจเข้าวิวาทต่อสู้กัน อำพลถือมีดในมือจะเข้าทำร้ายอรรถ อรรถอาศัยความไวกว่า จึงคว้ามมีดมาแทงอำพลได้รับบาดเจ็บ เช่นนี้อรรถจะอ้างว่าเป็นการป้องกันไม่ได้ เพราะตนก็มีส่วนผิดที่ได้สมัครใจเข้าวิวาทกัน

(3) ผู้ที่ยินยอมให้ผู้อื่นกระทำต่อตนเองโดยสมัครใจ จะกระทำการโต้ตอบกลับไปโดยอ้างป้องกันไม่ได้ เพราะตนยินยอมให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น แม้ความยินยอมนั้นจะไม่มีผลเป็นการยกเว้นความผิดก็ตาม เว้นแต่จะมีการเพิกถอนความยินยอมนั้นเสีย (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2551: 389)

ตัวอย่างเช่น อมรไปทำพิธีทางไสยศาสตร์เพื่อให้ตนเองอยู่ยงคงกระพัน ต่อมาอมรต้องการพิสูจน์ว่าตนอยู่ยงคงกระพันจริง จึงได้ยินยอมให้ปรีชาใช้มีดแทง ในกรณีนี้ หากปรีชาใช้มีดแทง อมร ปรีชาย่อมมีความผิดฐานทำร้ายร่างกาย เนื่องจากความยินยอมของอมรในลักษณะดังกล่าวไม่เป็นเหตุยกเว้นความผิดให้แก่ปรีชา แต่ในขณะเดียวกัน หากอมรทำร้ายได้ตอบกลับไปยังปรีชา อมรก็ไม่มีสิทธิอ้างว่าการกระทำของตนเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกัน เพราะอมรยินยอมให้ปรีชากระทำต่อตนเองโดยสมัครใจ

(4) ผู้ที่ยั่วยุให้ผู้อื่นโกรธ หากผู้ที่ถูกยั่วยุนั้นจะทำร้ายผู้ที่ยั่วยุ ผู้ที่ยั่วยุจะทำการโต้ตอบกลับไปได้โดยอ้างป้องกันไม่ได้

ตัวอย่างเช่น สมหมายพูดจาขี้วุ่นสมชายให้โกรธตน หากสมชายถูกยั่วจนโกรธและตรงเข้าจะทำร้ายสมหมาย กรณีนี้ สมหมายจะโต้ตอบโดยอ้างป้องกันมิได้ เพราะตนเป็นฝ่ายผิดในการไปยั่วยุให้สมชายโกรธ

หลักเกณฑ์ข้อที่ 3 เป็นภยันตรายที่ใกล้จะถึง

หมายความว่า ภยันตรายที่กำลังปรากฏอยู่เฉพาะหน้า หรือเป็นภยันตรายที่เกิดขึ้นแล้วและกำลังเกิดอยู่ต่อไป (สพฐ กิติ ศุภการ, 2560: 140) ทั้งนี้ ไม่จำเป็นต้องรอให้ภยันตรายนั้นเกิดขึ้นก่อน แต่ต้องอยู่ในลักษณะที่ว่าหากไม่กระทำการเพื่อป้องกันแล้วจะต้องเกิดภยันตรายอย่างแน่นอน (ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ, 2560: 160) เช่น ในกรณีที่ภยันตรายเกิดจากการกระทำโดยเจตนา ไม่จำเป็นจะต้องให้ผู้กระทำได้กระทำถึงขั้นลงมือหรือพยายามตามมาตรา 80 แม้จะอยู่ในขั้นเตรียมซึ่งผู้ก่อภยันนั้นยังไม่มี ความผิด หากเป็นภัยใกล้จะถึง ผู้ที่จะรับภยันตรายนั้นมีสิทธิที่จะทำการโต้ตอบไปโดยอ้างป้องกันได้ (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2551: 390) แต่ถ้าภยันตรายนั้นยังอยู่ห่างไกล ไม่ฉุกเฉิน หรือในกรณีที่ภยันตรายนั้นได้ผ่านพ้นไปแล้ว การตอบโต้กลับไปที่ไม่อาจอ้างว่าเป็นการกระทำเพื่อป้องกันสิทธิได้

ตัวอย่างเช่น ปกรณ์ชักปืนขึ้นมาโดยประสงค์จะฆ่าปวีร์ ซึ่งการกระทำนี้ แม้ปกรณ์จะยังไม่มี ความผิดฐานพยายามฆ่า เพราะยังไม่ทันได้จ้องปืนเล็งไปที่ปวีร์ก็ตาม แต่ปวีร์ก็มีสิทธิยิงปกรณ์โดยอ้างว่าเป็นการกระทำเพื่อป้องกันสิทธิได้ เพราะภยันตรายนั้นใกล้จะถึงปวีร์แล้ว แต่ถ้าเป็นกรณีที่ปวีร์สืบทราบมาว่าปกรณ์กำลังจะฆ่าตน เช่นนี้ปวีร์จะชิงลงมือฆ่าปกรณ์ก่อนโดยอ้างว่าเป็นการกระทำเพื่อป้องกัน ไม่ได้ เพราะภยันตรายนั้นยังอยู่ห่างไกล ย่อมมีสภาพไม่แน่นอนว่าจะเกิดขึ้นหรือไม่ หรือในกรณีที่ปกรณ์ชักปืนแล้ววิ่งหนีไป ปวีร์จะตามไปชกปกรณ์คืนโดยอ้างว่าเป็นการกระทำโดยป้องกันไม่ได้เช่นกัน เพราะภยันตรายนั้นได้ผ่านพ้นไปแล้ว

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 351/2520

จำเลยชกต่อยบิดาจำเลยล้มลงแล้วเตะและจะกระแทกซ้ำ จำเลยยิงผู้ตาย 2 นัด ผู้ตายแย่งปืนลั่นขึ้นอีก 1 นัด การกระทำของจำเลยเป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1256/2533

ผู้เสียหายไปพบจำเลยและพูดต่อว่าเรื่องโคของจำเลยไปกินต้นยางของผู้เสียหาย ให้จำเลยใช้เงิน จำเลยไม่ให้ เกิดโต้เถียงกัน ผู้เสียหายว่า “ไม่ให้เขาตาย” และชักมีดปลายแหลมเดินเข้าหาจำเลย

ในระยะประมาณ 3 วา เพื่อจะแทงจำเลย จำเลยพิการขาขวาด้านนั้งอยู่บนแคร่จะขยับตัวหนียอมไม่ทัน ในภาวะเช่นนี้นับว่าเป็นอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง จำเลยยังผู้เสียหาย 1 นัด กระสุนปืนถูกผู้เสียหายบริเวณหัวไหล่ซ้าย ดังนี้จำเลยกระทำพอสมควรแก่เหตุ จึงเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

หลักเกณฑ์ข้อที่ 4 ได้กระทำพอสมควรแก่เหตุ

หมายความว่า ผู้กระทำได้กระทำให้พอสมควรแก่ภัยอันตรายที่เกิดขึ้น หากผู้กระทำได้กระทำให้เกินสมควรแก่เหตุ ก็เป็นกรณีที่ผู้กระทำไม่มีอำนาจกระทำการกระทำนั้นจึงเป็นความผิดแต่ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ตามมาตรา 69

ส่วนการกระทำเพียงใดจึงจะถือว่าพอสมควรแก่เหตุ นั้น ท่านศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ได้วางหลักในการวินิจฉัยไว้ 2 ทฤษฎี คือ (หยุด แสงอุทัย, 2556: 144-145)

(1) ทฤษฎีสัดส่วน ซึ่งตามทฤษฎีนี้ จะต้องพิจารณาว่าอันตรายที่จะพึงเกิดขึ้นถ้าหากจะไม่ป้องกัน จะได้สัดส่วนกับอันตรายที่ผู้กระทำได้กระทำเนื่องจากการป้องกันนั้นหรือไม่

ตัวอย่างเช่น คนเขาจะตบหน้าเรา เราจะใช้มีดแทงเขาตายไม่ได้ เพราะความเจ็บอันเนื่องจากการถูกตบหน้า เมื่อเทียบกับความตายแล้วไม่ได้สัดส่วนกัน ฉะนั้นจึงถือว่า การเอามีดมาแทงเขาตายนี้ เป็นการกระทำให้เกินสมควรแก่เหตุ ผู้กระทำจึงไม่มีอำนาจทำได้

(2) ทฤษฎีวิถีทางที่น้อยที่สุด ตามทฤษฎีนี้ถือว่า ถ้าผู้กระทำใช้วิถีทางน้อยที่สุดที่จะทำให้เกิดอันตราย ก็ถือว่าผู้กระทำได้กระทำให้พอสมควรแก่เหตุ

ตัวอย่างเช่น

ก. เป็นน่อยไปไหนไม่ได้ ข. จึงเชกศีรษะ ก. เล่น โดยเห็นว่า ก. ไม่มีทางกระทำตอบแทนได้เลย ก. ห้ามปรามเท่าใด ข. ก็ไม่เชื่อฟัง ถ้าการที่ ก. จะป้องกันมิให้ ข. เชกศีรษะมีวิธีเดียวคือใช้มีดแทง ข. ต้องถือว่าการที่ ก. ใช้มีดแทง ข. นี้ เป็นการกระทำให้พอสมควรแก่เหตุ เพราะเป็นวิถีทางน้อยที่สุดที่จะป้องกันได้

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7851/2544

ผู้ตายใช้เหล็กชุดซาฟต์ปลายแหลมซึ่งสามารถทำอันตรายผู้อื่นถึงแก่ชีวิตได้ เป็นอาวุธไล่แทงจำเลย จนกระทั่งจำเลยอยู่ในที่คับขันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จึงใช้อาวุธปืนยิงผู้ตาย 1 นัด เป็นการกระทำพอสมควรแก่เหตุ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7146/2546

ผู้ตายทำร้ายจำเลยที่ 1 ก่อน และจำเลยที่ 1 เข้าช่วยจำเลยที่ 2 โดยผลักผู้ตายล้มลง แต่ผู้ตายลุกขึ้นมาเตะจำเลยที่ 1 ล้มลง ถือว่าภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายยังคงมีอยู่ การที่จำเลยที่ 2 จับล็อกมือทั้งสองข้างของผู้ตายไว้ จึงเป็นการป้องกันตนหรือผู้อื่นให้พ้นจากภัยอันตรายอันใกล้จะถึง จำเลยที่ 1 ใช้ขวดแตกที่จำเลยที่ 1 หยิบฉวยได้ใกล้มือแทงผู้ตายเพียง 1 ครั้งโดยไม่มีโอกาสเลือก การกระทำของจำเลยทั้งสองจึงเป็นการป้องกันพอสมควรแก่เหตุ

ผลของการป้องกันเกินสมควรแก่เหตุ

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 69 บัญญัติว่า “ในกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 67 และมาตรา 68 นั้น ถ้าผู้กระทำได้กระทำไปเกินสมควรแก่เหตุ หรือเกินกว่ากรณีแห่งความจำเป็น หรือเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ แต่ถ้การกระทำนั้นเกิดขึ้นจากความตื่นเต้น ความตกใจ หรือความกลัว ศาลจะไม่ลงโทษผู้กระทำก็ได้”

ดังนั้น หากการกระทำเพื่อป้องกันนั้น ผู้กระทำได้กระทำไปเกินสมควรแก่เหตุ หรือเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกัน ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้ ซึ่งหมายความว่า ศาลจะไม่ลดโทษให้เลยก็ได้ หรือหากลดโทษ จะลดเพียงใดก็ได้ แม้ว่าจะลดลงน้อยกว่าโทษขั้นต่ำก็ได้

ถ้าการกระทำเพื่อป้องกันที่เกินสมควรแก่เหตุหรือเกินกว่ากรณีแห่งการจำต้องกระทำเพื่อป้องกันนั้น เกิดขึ้นเนื่องจากความตื่นเต้น ความตกใจหรือความกลัวของผู้กระทำ ศาลจะไม่ลงโทษผู้กระทำ ความผิดก็ได้ กล่าวคือ อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะลงโทษเพียงใดก็ได้ หรือไม่ลงโทษเลยก็ได้

สรุป

โดยหลักแล้วหลักเกณฑ์ในการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิในการป้องกันชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ หรือทรัพย์สิน ซึ่งหากมีผู้ใดมาล่วงละเมิด ผู้ถูกกระทำย่อมสามารถกระทำการโต้ตอบกลับไปตามสมควรได้โดยไม่มี ความผิด แต่ในทางปฏิบัติโดยส่วนใหญ่แล้ว การพิจารณาคดีอาจใช้ระยะเวลาที่ยาวนาน ดังจะเห็นได้จาก รายงานของศาลยุติธรรม โดยสำนักงานแผนงานและงบประมาณ ในเรื่องระยะเวลาในการพิจารณาคดีเสร็จ ประจำเดือนมกราคม – ธันวาคม พ.ศ.2560 อันส่งผลให้ผู้กระทำการป้องกันนั้นต้องได้รับความเดือดร้อนทั้งทางด้านเสรีภาพ และค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี ทั้งที่การกระทำของบุคคลเหล่านั้นเป็นการบังคับใช้กฎหมายด้วยตนเอง ดังนั้น จึงสมควรอย่างยิ่งที่หน่วยงานของรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะได้ให้ความสำคัญกับการพิจารณาคดีในเรื่องนี้ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว เพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของบุคคลผู้กระทำการป้องกันสิทธิของตนเองมีอยู่ตามกฎหมาย ให้ได้รับความเป็นธรรมอย่างที่สุด

บรรณานุกรม

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2549). กฎหมายอาญา หลักและปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- ธัชพงษ์ วงษ์เหรียญทอง. (2560). อำนาจลงโทษความผิดสากลกับการลงโทษซ้ำตามประมวลกฎหมายอาญาไทย. วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, 27(1), 91-102.
- สหรัฐ กิติ ศุภการ. (2560). กฎหมายอาญา หลักและคำพิพากษา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- หยุด แสงอุทัย. (2556). กฎหมายอาญา ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานแผนงานและงบประมาณ ศาลยุติธรรม. ระยะเวลาพิจารณาคดีเสร็จ ประจำเดือนมกราคม – ธันวาคม พ.ศ.2560. (ออนไลน์) สืบค้นจาก www.oppb.coj.go.th/index.html. (11 กันยายน 2561)